

Riktlinjer för rapportering av missförhållanden av allmänt intresse i Alingsås kommun

Typ av styrdokument: Riktlinje
Beslutande instans: Kommunstyrelsen
Datum för beslut: 2024-09-02 § 130
Diarienummer: 2024.277 KS

Gäller för: Alingsås kommun
Giltighetstid: Tillsvidare
Revideras senast: 2026-12-31
Dokumentansvarig: Kommunjurist

Inledning

Riktlinjen innehåller information om hur du som medarbetare kan rapportera om missförhållanden av allmänintresse genom kommunens interna rapporteringskanal (visselblåsarfunktionen), till externa rapporteringskanaler samt information om vilka grundlagsskyddade fri- och rättigheter du har.

Det finns ingen lagstadgad skyldighet att i första hand använda den interna rapporteringskanalen. En medarbetare kan därför välja att rapportera direkt till en behörig myndighet genom myndighetens externa rapporteringskanal. Vid rapportering om ett allvarligt missförhållande av allmänt intresse har anmälaren rätt att vara anonym. En medarbetare har också rätt att använda sin grundlagsskyddade meddelarfrihet.

Anonymitetsskyddet inträder per automatik vid anmälan av ett formellt visseblåsarärende. En anmälan behöver vara konkret och innehålla fakta som kan utredas.

Visselblåsarfunktionen

Alingsås kommun är enligt lag skyldiga att tillhandahålla en intern rapporteringskanal, en så kallad visseblåsarfunktion. Skyldigheten regleras i lag (2021:890) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden. Syftet med den interna rapporteringskanalen/visselblåsarfunktionen är att säkerställa en trygg och säker kommunikationsväg som möjliggör rapportering av eventuella missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att de kommer fram. Visselblåsarfunktionen omfattar hela Alingsås kommunkoncern, vilket innefattar kommunfullmäktige, kommunstyrelsen, samtliga nämnder, förvaltningar, kommunala bolag samt kommunalförbund.

I lagen framgår vilka personer och roller som omfattas av lagen och det skydd som lagen ger. Det är endast de personer och roller som anges i lagen som omfattas av lagens skydd vid användande av visseblåsarfunktionen.

Funktionen kan användas av följande personer:

- Arbetstagare och personer som söker arbete
- Volontärer och praktikanter och personer som söker volontärplats eller praktik
- Personer som annars utför arbete under en verksamhetsutövares kontroll och ledning
- Egenföretagare
- Personer som står till förfogande för att ingå eller ingår i ett företags förvaltnings-, lednings- eller tillsynsorgan
- Personer som tidigare har tillhört någon av ovan nämnda kategorier

Funktionen kan således användas av personer som på något sätt arbetar inom eller på uppdrag av Alingsås kommun, eller tidigare har gjort så. Hädanefter kommer begreppet "medarbetare" att användas som samlingsbegrepp för de personer som kan använda funktionen. Personkategorier som inte räknas upp ovan i form av till exempel

kommuninvånare, skolelever, brukare, patienter, kunder, hyresgäster och förtroendevalda omfattas alltså inte av det skydd som lagstiftningen ger vid rapportering av missförhållanden av allmänintresse.

När visselblåsarfunktionen ska användas

Visselblåsarfunktionen ska användas då en medarbetare vill rapportera om ett missförhållande som har uppstått eller sannolikt kommer att uppstå i ett arbetsrelaterat sammanhang och där det finns ett allmänintresse av att informationen blir känd. Medarbetaren ska vid tidpunkten för rapporteringen ha skälig anledning att anta att informationen om missförhållandet var sann.

Missförhållanden av allmänt intresse

Det är inte tillräckligt att händelsen som rapporteras berör ett missförhållande inom Alingsås kommun. Missförhållandet måste också vara av sådan omfattning att det finns ett allmänintresse av att informationen kommer fram. Det är inte möjligt att på ett uttömmande sätt ange vad som faller in under begreppet "missförhållanden av allmänt intresse", varför följande endast är exempel på agerande som kan anses falla in under begreppet:

- Ekonomisk brottslighet såsom givande och tagande av muta, bedrägeri och förfalskning
- Betydande brister i säkerheten på arbetsplatsen
- Betydande överträdelser av miljöregler och förorening av miljön
- Allvarliga former av diskriminering och trakasserier
- Tjänstefel
- Sekretessbrott
- Grövre avvikelser mot interna regler och riktlinjer
- Försök att dölja något av ovanstående
- Jäv i alla former av situationer
- Andra situationer där någon får privat vinning av sin tjänsteställning

Kravet på allmänintresse innebär att oegentligheter och andra missförhållanden eller arbetsrättsliga frågor som endast berör en arbetstagare i relation till arbetsgivaren inte ska rapporteras genom funktionen. Sådana ärenden ska behandlas enligt upparbetade personalrutiner inom respektive förvaltning, bolag och förbund.

Skyddet för den som rapporterar

Medarbetaren som rapporterar om ett missförhållande av allmänt intresse får inte göras ansvarig för att ha åsidosatt sin tystnadsplikt under förutsättning att medarbetaren hade skälig anledning att anta att rapporteringen av informationen var nödvändig för att avslöja det rapporterade missförhållandet. Denna ansvarsfrihet gäller dock inte undantagslöst. Medarbetaren omfattas inte av skydd i form av ansvarsfrihet om denne åsidosätter den

tystnadsplikt som gäller för uppgifter av kvalificerad sekretess. Uppgifter som omfattas av tystnadsplikt får därmed inte lämnas ut ens om de gäller ett allvarligt missförhållande av allmänintresse. Inte heller gäller skydd i form av ansvarsfrihet om medarbetaren lämnar ut handlingar eller om medarbetaren genom rapporteringen gör sig skyldig till brott.

Verksamhetsutövaren får i sin tur varken hindra eller försöka hindra rapportering. Verksamhetsutövaren får inte heller på grund av rapporteringen vidta någon form av repressalie mot den rapporterade personen. Skyddet mot repressalier gäller också andra personer som har bistått den medarbetare som har rapporterat om missförhållandet. Hit inräknas bland annat förtroendevalda och skyddsombud, anhöriga och kollegor.

Med repressalier menas en åtgärd eller underlåtenhet som verksamhetsutövaren vidtar på grund av medarbetarens rapportering. Repressalie är ett brett begrepp som kan omfatta många olika saker som är negativa för medarbetaren. En repressalie kan till exempel vara att medarbetaren riskerar att utsättas för uppsägning, utebliven befordran eller förändrade arbetsuppgifter.

Organisation och roller

Visselblåsarfunktionen är placerad inom stabsavdelningen på kommunledningskontoret. Rapportering kan ske skriftligen, muntligen eller genom att medarbetaren bokar ett fysiskt möte. Specifika kontaktuppgifter för rapportering återfinns på kommunens externa och interna hemsida, samt fås genom kontakt med kommunens växel/reception.

Den skriftliga rapporteringslösningen tillhandahålls av IT-avdelningen i form av en funktionsbrevlåda samt en e-tjänst på alingsas.se. Det är även möjligt att skicka fysisk post till funktionen genom att ställa brevet till visselblåsarfunktionen.

Den muntliga rapporteringslösningen tillhandahålls genom att den som önskar rapportera kontaktar kommunens telefonväxel och blir kopplad till någon av tjänstepersonerna i visselblåsarfunktionen.

Fysiskt möte bokas in genom att medarbetaren tar kontakt med funktionen antingen skriftligen eller muntligen.

Roller på kommunledningskontoret i form av säkerhetsskyddschef, kommunjurist och förhandlingsansvarig HR ansvarar för initial bedömning av inkomna rapporter och beslutar om fortsatt hantering av dessa ärenden. Minst två av dessa tjänstepersoner gör en gemensam bedömning av inkommen anmälan. Kommunledningskontorets registrator kommer också att ha en administrativ roll i de fall som rapporten leder till en utredning varpå rapporten och utredningsmaterialet kommer att diarieföras. Eventuellt utredningsmaterial från bolag eller förbund diarieförs enligt rutin i respektive organisation. Vid förfall för någon av dessa tjänstepersoner, eller då någon av rollerna inte kan delta i handläggningen på grund av att ärendet har sådan anknytning till tjänstepersonen själv att det inte är tillåtet eller lämpligt, ersätter beredskapshandläggare eller informationssäkerhetsansvarig. I situationer där det finns risk för jäv, anmälan gäller något av särskilt allvarlig art eller om anmälan gäller kommunledningen anlitar visselblåsarfunktionen utomstående utredare.

Rollerna är utsedda för att de är centralt placerade i kommunen, har kompetens att ta ställning till inkomna rapporter, har mandat att självständigt inleda och avsluta utredningar samt innehar en oberoende och självständig ställning i organisationen. De funktioner som ingår i visselblåsarfunktionen är placerade i säkerhetsklass. Funktionens tekniska och organisatoriska lösningar syftar till att begränsa tillgången till den information som har inkommit. Behörighetsstyrning sker så att endast ett fåtal utsedda roller har åtkomst till uppgifterna.

Hantering av inkomna rapporter

För inkomna rapporter görs först en initial bedömning om de faller inom visselblåsarfunktionens syfte. Om rapporten bedöms falla inom syftet påbörjas ett utredningsärende. Om rapporten inte bedöms falla inom visselblåsarfunktionens syfte avslutas ärendet direkt. Om det finns information i rapporten som är relevant att ta tillvara lämnas den till ansvarig chef för vidare hantering. Visselblåsarfunktionen gör bedömningen om extern hjälp behöver anlitas för att genomföra hela eller delar av utredningen.

Medarbetaren kommer senast sju dagar efter rapportens inlämnande få en bekräftelse på att anmälan är mottagen hos funktionen om denne inte har av sagt sig bekräftelse. Medarbetaren kommer därefter att få återkoppling i skälig omfattning inom en tremånadersperiod. Om rapporteringen sker anonymt och utan kontaktuppgifter finns ingen möjlighet, och därmed ingen skyldighet, att lämna återkoppling.

Utredningen syftar till att:

- Utreda närmare vad rapporten avser, om anmälaren ingår i personkretsen och om frågan ett missförhållande av allmänt intresse
- Värdera rapportens karaktär och allvarlighetsgrad
- Utreda om rapporten är sakligt grundad och om behov finns av omedelbara åtgärder
- Klargöra vilka ytterligare utredningar som kan/bör genomföras
- Utgöra en grund för en bedömning och en rekommendation om hur ärendet bör hanteras

Den som har rapporterat in missförhållandet ska i den mån det är möjligt medverka till att utredningen kan genomföras så enkelt och effektivt som möjligt genom att vara anträffbar och lämna efterfrågat material, samt inte vidta några åtgärder som kan störa utredningen.

Medarbetare är skyddad av sekretess genom anonymitetsskyddet, vilket innebär att det inte finns någon anledning att lämna in rapporter anonymt. En anonym rapport kan inte utredas på samma sätt som en rapport där medarbetare kan ge ytterligare information och där det tydligt framgår att anmälaren tillhör personkretsen.

För att underlätta utredningar av rapporter är det viktigt att medarbetaren är så konkret som möjligt och lämnar uppgifter som kan påvisa missförhållandet. Det går inte att utreda rapporter med vaga uppgifter.

Allmänna handlingar och sekretess

Inkomna anmälningar är allmänna handlingar som diarieförs och kan begäras ut, men en sekretessprövning sker vid varje förfrågan om utlämnande. Uppgifter i handlingen som direkt eller indirekt kan röja den rapporterade personens identitet är belagda med absolut sekretess. Denna sekretess kan därför endast brytas genom en sekretessbrytande bestämmelse så som att den rapporterade personen lämnar sitt samtycke till att sekretessen bryts.

Sekretess föreligger också initialt för andra personer än den som har lämnat rapporten. Med andra personer inbegrips till exempel en person som påstås ha orsakat ett missförhållande, personer som åberopas som vittnen under uppföljningen och personer som har bistått den rapporterade personen. Den person som är föremål för en utredning bör ha rätt till insyn ju längre tiden för utredningen fortskrider och sekretessen prövas därför löpande. Rätten till insyn bryter inte på något sätt den sekretess som omfattar den rapporterade medarbetarens identitet.

Polisanmälan

Om visselblåsarfunktionen gör bedömningen att det finns misstanke om brott ska en polisanmälan göras. I dessa fall sker fortsatt utredning inom ramen för polis- och/eller åklagarmyndighetens arbete.

Åtterrapporering

Visselblåsarfunktionens ärenden åtterrapporeras årligen till kommunstyrelsen, bolagsstyrelser och förbundsstyrelse i anonymiserad form. Åtterrapporeringen ger de förtroendevalda möjlighet till insyn i funktionen samt hur organisation och utredningsfunktion fungerat under året.

Rapportering via externa rapporteringskanaler

Medarbetare kan välja att rapportera direkt till behörig myndighet genom att använda myndighetens externa rapporteringskanal. Medarbetare som väljer att rapportera externt erhåller samma skydd som vid användande av den interna rapporteringskanalen om samtliga förutsättningar är uppfyllda. Detta innebär att missförhållandet måste ha uppstått, alternativt sannolikt kommer att uppstå, i ett arbetsrelaterat sammanhang och det måste föreligga ett allmänintresse av att missförhållandet kommer fram. Medarbetaren måste också vid tidpunkten för rapporteringen ha skälig anledning att anta att informationen om missförhållanden var sann och ha skälig anledning att anta att rapporteringen var nödvändig för att avslöja missförhållandet.

Grundläggande fri- och rättigheter

Visselblåsarlagstiftningen och det skydd som följer av lagstiftningen inskränker inte några grundlagsskyddade fri- och rättigheter. Alla invånare i Sverige har en grundlagsskyddad meddelarfrihet. Meddelarfriheten innebär att du som anställd har rätt att lämna muntliga tips och upplysningar till medier med utgivningsbevis utan risk för några repressalier. Meddelarfriheten innebär även en rätt att offentliggöra uppgifter som är belagda med sekretess. Meddelarfriheten gäller däremot inte för uppgifter som omfattas av kvalificerad sekretess och innefattar inte någon rätt att lämna ut handlingar vilka är belagda med sekretess.

Invånarna i Sverige har också en anskaffarfrihet, vilket innebär att det står var och en fritt att anskaffa uppgifter i vilket ämne som helst i syfte att göra dessa offentliga genom meddelarfriheten.

Kommunen får därutöver inte efterforska vem som har använt sin meddelarfrihet. Kommunen får inte heller utsätta meddelaren för någon form av repressalier för att denne har utnyttjat sin meddelarfrihet eller har medverkat till att någon annan har utnyttjat sin meddelarfrihet.